

определенной степени перенимать и постепенно применять.

Ключевые слова: охрана окружающей среды, экологическая безопасность, экологическая программа, экологическая политика, устойчивое развитие.

Summary

Antoniuk U. V. Implementation of environmental programming features in Ukraine and Poland: comparative aspects. – Article.

The article analyzes the mechanism for implementing the functions of environmental programming in Ukraine and Poland on the basis of comparative legal method. Western European practice shows that one of the main preconditions for successful environmental policy is close cooperation between the different ministries and agencies within the state, that European environmental requirements are implemented only in circumstances where the relevant departments of public health, environmental protection and develop the economy operate together in the same direction.

Key words: environmental protection, environmental safety, environmental programs, environmental policy and sustainable development.

УДК 349.6

В. О. Джуган

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного та
господарського права і процесу
Прикарпатського юридичного
інституту Національного
університету
«Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АУДИТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ В УКРАЇНІ

В діючій системі господарювання України досить часто виникає необхідність організації та проведення екологічного аудиту (при

приватизації об'єктів державної власності, при операціях з нерухомістю, при здійсненні екологічного страхування тощо). У зв'язку з підвищеними екологічними вимогами до природокористувачів відбувається інтенсивний розвиток законодавства України у цій сфері (24 червня 2004 р. був прийнятий Закон України «Про екологічний аудит» [1], 29 січня 2007 р. був прийнятий Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України «Про затвердження Положення про сертифікацію екологічних аудиторів» [2], 27 березня 2007 р. був прийнятий Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України «Про затвердження Положення про ведення реєстру екологічних аудиторів та юридичних осіб, що мають право на здійснення екологічного аудиту» [3] тощо), однак практика його застосування свідчить про наявність прогалин та необхідність удосконалення. Тому актуальність дослідження питань організаційно-правового забезпечення аудиторської діяльності в Україні не викликає сумніву.

Окремі питання організаційно-правового забезпечення еколого-аудиторської діяльності в Україні досліджували такі українські вчені-правознавці у галузі екологічного права: О.А. Бакай, А.Г. Бобкова, Т.В. Бобра, С.В. Вакарін, Г.А. Гурська, В.В. Костицький, С.В. Кузнєцова, Н.Р. Малишева, В.Л. Мунтян, М.О. Орлов, С.В. Разметаєв, О.П. Федунік, О.І. Шапоренко, Ю.С. Шемшученко, М.В. Шульга та інші, однак проблеми правового регулювання у цій сфері вимагають подальшого дослідження.

Доцільно з'ясувати основні засади організаційно-методичного забезпечення еколого-аудиторської діяльності, закріплені діючим законодавством України та проблеми, які виникають на практиці з цих питань.

Так, ч. 2. ст. 2 Закону України «Про аудиторську діяльність» закріплено, що проведення окремих видів аудиторської діяльності, крім фінансового, регулюється спеціальним законодавством [4]. Спеціальним нормативно-правовим актом, який регулює організаційно-методичне забезпечення екологічного аудиту є Закон України «Про екологічний аудит» [1], накази Міністерства екології та природних ресурсів України та інші нормативно-правові акти.

Вказаний спеціальний закон встановлює, що функція організаційно-

методичного забезпечення екоаудиторської діяльності покладена на центральний орган виконавчої влади з питань охорони довкілля за участю заінтересованих центральних органів виконавчої влади (ст. 25) [1]. Таким спеціально уповноваженим органом, який здійснює організацію та методичне забезпечення екологічного аудиту у сфері охорони довкілля в Україні, є Міністерство екології та природних ресурсів України. До його складу входять Департамент організаційно-аналітичного забезпечення та Відділ стратегічного планування. Закон України «Про екологічний аудит» покладає на Міністерство екології та природних ресурсів України ряд повноважень: проведення сертифікації екологічних аудиторів, ведення Реєстру екологічних аудиторів та юридичних осіб, що мають право на здійснення екологічного аудиту; розгляд спорів, що виникають в зв'язку з реалізацією цього Закону; розроблення методичного забезпечення еколого-експертної діяльності та інші. Тому це Міністерство є перевантаженим та виконує ряд нехарактерних для нього повноважень. Доцільно створити окрему структуру, яка б виконувала такі повноваження. Це може бути міжвідомча структура, до складу якої входитимуть представники різних зацікавлених органів державної влади, громадськості, представники усіх екологічних аудиторів. Це також може бути додаткова структура Міністерства екології та природних ресурсів України, яка буде йому підпорядкована. Така структура може також функціонувати як окрема, самоокупна організація, учасники якої будуть підконтрольними та підзвітними спеціально уповноваженому державному органу в галузі забезпечення еколого-аудиторської діяльності і яка повинна виконувати вищезазначені функції організаційно-методичного забезпечення та екологічного контролю тощо.

Важливим залишається питання прийняття Правил професійної етики екологічних аудиторів, якими слід передбачити правові наслідки порушення професійної етики екологічними аудиторами (безпосередньо притягнення їх до дисциплінарної відповідальності та припинення (чи призупинення) дії сертифікату екологічного аудитора), розробку яких покласти на запропонований новостворений орган. Такі зміни розтлумачать положення ч. 3 ст. 22 Закону України «Про екологічний

аудит», якою зазначається, що чинність сертифіката може бути припинена достроково чи зупинена на строк до одного року органом, який видав сертифікат, або в судовому порядку у разі грубих порушень, допущених під час проведення екологічного аудиту, неодноразових, підтверджених замовником, керівниками об'єктів екологічного аудиту або іншими екологічними аудиторами, фактів низької якості проведення екологічного аудиту, порушення законодавства про екологічний аудит [1].

В ст. 14 Закону України «Про екологічний аудит» зазначено, що екологічний аудит може здійснювати особа (екологічний аудитор), яка має відповідну вищу освіту, досвід роботи у сфері охорони довкілля або суміжних сферах не менше чотирьох років підряд та якій видано в установленому порядку сертифікат на право здійснення такої діяльності [1]. Але слід враховувати, що за діючим законодавством України сертифікати, видані відповідно до міжнародних стандартів ISO серії 14000, мають чинність лише в галузі аудиту систем екологічного менеджменту.

Законодавство України не в повній мірі регулює також питання сертифікації екологічних аудиторів, тому що термін чинності сертифіката, встановлений ч. 2 ст. 22 спеціального закону – 3 роки, однак не до кінця закріплено, яким чином поновлюється дія відповідного сертифікату. Тривалий час питання продовження терміну чинності сертифіката екологічного аудитора не було вирішено взагалі, тому що Наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища України «Про затвердження Положення про сертифікацію екологічних аудиторів» від 12 січня 2005 р. № 8 [5] воно не закріплювалось і виникало ряд проблем. В свою чергу, діючий Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України «Про затвердження Положення про сертифікацію екологічних аудиторів» від 29 січня 2007 р. № 27 закріплює порядок продовження терміну чинності сертифіката екологічного аудитора, а саме встановлює, що екологічний аудитор надає: заяву за встановленою формою; відомості про еколога-аудиторську діяльність у дозвільній формі за останні 3 роки; відомості про підвищення кваліфікації екологічного аудитора з питань охорони навколишнього

природного середовища та екологічного аудиту за останні 3 роки та документи, в яких відбулися зміни від моменту подання заяви на отримання сертифіката екологічного аудитора перший раз. Закріплено також порядок прийняття комісією з сертифікації рішення про продовження терміну чинності сертифіката чи необхідність проходження екологічним аудитором повторного курсу підготовки чи підвищення кваліфікації [2]. Але діючий Наказ не регулює питання про те, чи робиться при цьому новий запис у Реєстр, а попередній виключається? Не закріплено це положення і Наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища України «Про затвердження Положення про ведення реєстру екологічних аудиторів та юридичних осіб, що мають право на здійснення екологічного аудиту» від 27 березня 2007 р. № 121 [3]. Тому доцільно внести доповнення до відповідного Наказу Міністерства охорони навколишнього природного середовища України «Про затвердження Положення про сертифікацію екологічних аудиторів» від 29 січня 2007 р. № 27 і закріпити це положення.

Важливим питанням залишається екологічне страхування, а також страхування професійної відповідальності екологічних аудиторів. Згідно з ст. 49 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», екологічне страхування – це добровільне та обов'язкове державне та інші види страхування громадян та їх майна, майна і доходів підприємств, установ, організацій на випадок шкоди, заподіяної внаслідок забруднення довкілля та погіршення якості природних ресурсів [6].

Закон України «Про страхування» з-поміж видів обов'язкового страхування передбачає страхування за різного роду шкоду, завдану довкіллю (екологічне страхування) [7], але безпосереднє страхування організації та здійснення екологічного аудиту цим законом, а також Законом України «Про екологічний аудит» [1], не передбачено.

Страхування відповідальності екологічних аудиторів має певне значення. Так, при негативних результатах еколого-аудиторської діяльності можливий ризик переростає у фактичну шкоду, а при позитивних результатах підприємство отримує прибуток. Тому основне питання полягає в тому, хто повинен страхувати відповідальність

екологічного аудитора: екологічний аудитор чи клієнт? На мою думку, відповідальність екологічного аудитора повинна бути високою і ні в якому випадку не слід закріплювати відповідальність організації за систему контролю. Можна говорити про те, що страхування професійної відповідальності екологічних аудиторів має суто практичне фінансове значення. Це питання слід узгодити законодавством у напрямку підвищення відповідальності екологічного аудитора.

Правовою підставою організації та здійснення екологічного аудиту є договір між замовником екологічного аудиту та виконавцем, укладеного відповідно до вимог Закону України «Про екологічний аудит» та інших нормативно-правових актів.

При здійсненні обов'язкового екологічного аудиту, замовником якого є зацікавлений орган державної влади, такий договір підписується після письмового погодження з керівником чи власником об'єкта екологічного аудиту. Слід також відзначити, що перелік підприємств для проведення обов'язкового екологічного аудиту в законодавстві не є вичерпним, але Закон України «Про екологічний аудит» визначає підстави здійснення обов'язкового екологічного аудиту для еколого-небезпечних об'єктів чи видів діяльності, у відповідності з переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України (ст. 12) [1].

Вирішальне значення для встановлення обов'язковості проведення екологічного аудиту підприємства має: віднесення його до певного класу (категорії) підвищеної небезпеки і закріплена юридична відповідальність за порушення норм, правил та інструкцій екологічного спрямування при здійсненні того виду діяльності, яка проводиться підприємством; юридично закріплена необхідність застосування підприємством організаційно-управлінських механізмів при здійсненні його діяльності; величина ризику, що характеризує рівень небезпеки діяльності підприємства, перевищує його прийнятні допустимі межі; підприємство відноситься до небезпечних чи особливо небезпечних в залежності від кількості забруднюючих речовин, що ним викидаються в процесі його діяльності; раніше спричинений екологічний збиток в процесі неперспективної діяльності підприємства перевищує встановлені межі.

Ще одним критерієм відбору підприємства для здійснення на ньому

екологічного аудиту є ступінь забруднення довкілля, виснаження природних ресурсів та інші критерії, які не дозволяють забезпечувати реалізацію основних напрямів державної політики з питань національної безпеки та національних цільових програм, таких як «Загальнодержавна програма формування національної екологічної мережі України на 2002-2015 роки» [8] тощо. Програми містять концептуальні підходи щодо збереження національного біологічного різноманіття, забезпечення стабільного використання біологічних ресурсів. Їх реалізація спрямована на створення матеріальної основи стабільного соціально-економічного розвитку України на тривалу перспективу. Такий підхід визначення критеріїв підбору підприємства для проведення екологічного аудиту дозволяє одночасно вирішувати різного рівня проблеми, з визначенням джерела їх фінансування.

Зауважимо, що деякі з перерахованих критеріїв відбору підприємства для проведення екологічного аудиту відображені в Законі України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» (статті 2, 3, 9) [9], Законі України «Про об'єкти підвищеної небезпеки» (ст. 1) [10] тощо.

Отже, проведення еколого-аудиторської діяльності значною мірою залежить від його організаційно-правового та методичного забезпечення. В даний час організаційно-правове забезпечення екологічного аудиту в Україні є недосконалим. Спеціальне законодавство України у цій сфері сформоване не повністю, тому що існує багато прогалин щодо самого процесу здійснення екологічного аудиту, немає затверджених тарифів еколого-аудиторської діяльності. Удосконаливши законодавство України у організаційно-правовій сфері порядку проведення екологічного аудиту буде реалізовано мету проведення екологічного аудиту, а саме додержання законодавства про охорону навколишнього природного середовища в процесі господарської та іншої діяльності.

Література

1. Про екологічний аудит: закон України від 24 червня 2004 р. № 1862-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 45. – Ст. 500.
2. Про затвердження Положення про сертифікацію екологічних аудиторів: наказ

Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 29 січня 2007 р. № 27 // Офіційний вісник України. – 2007. - № 26. – Ст. 109.

3. Про затвердження Положення про ведення реєстру екологічних аудиторів та юридичних осіб, що мають право на здійснення екологічного аудиту: наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 27 березня 2007 р. № 121 // Офіційний вісник України. – 2007. - № 28. – Ст. 162.

4. Про аудиторську діяльність: закон України від 22 квітня 1993 р. № 3125-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 23. – Ст. 243.

5. Про затвердження Положення про сертифікацію екологічних аудиторів: наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 12 січня 2005 р. № 8 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.minjust.gov.ua/.

6. Про охорону навколишнього природного середовища: закон України від 25 червня 1991 р. № 1264-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 41. – Ст. 546.

7. Про страхування: закон України від 7 березня 1996 р. № 85/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. - № 18. – Ст. 78.

8. Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки: закон України від 21 вересня 2000 р. № 1989-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 47. – Ст. 405.

9. Про ліцензування певних видів господарської діяльності: закон України від 1 червня 2000 р. № 1775-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 36. – Ст. 299.

10. Про об'єкти підвищеної небезпеки: закон України від 18 січня 2001 р. № 2245-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 15. – Ст. 73.

Анотація

Джуган В. О. Проблеми організаційно-правового забезпечення аудиторської діяльності у сфері охорони довкілля в Україні. – Стаття.

У статті проводиться аналіз нормативно-правових актів, за допомогою яких здійснюється організаційно-правове забезпечення аудиторської діяльності в Україні. В результаті проведеного дослідження автор пропонує певні зміни до законодавства України з проблемних питань у даній сфері.

Ключові слова: екологічний аудит, еколога-аудиторська діяльність, сертифікація екологічного аудитора, страхування екологічних аудиторів.

Аннотация

Джуган В. О. Проблемы организационно-правового обеспечения аудиторской деятельности в сфере охраны окружающей среды в Украине. – Статья.

В статье проводится анализ нормативно правовых актов, с помощью которых осуществляется организационно-правовое обеспечение аудиторской деятельности в Украине. В результате проведенного исследования автор предлагает определенные изменения к законодательству Украины по проблемным вопросам в данной сфере.

Ключевые слова: экологический аудит, эколого-аудиторская деятельность, сертификация экологического аудитора, страхование экологических аудиторов.

Summary

Dzhuhan V. O. Problems of organizational and legal support of audit activities in the field of environmental protection in Ukraine. – Article.

The article explores the basic principles of organizational support and legal regulation of eco-audit activities and problems that arise in practice in this regard, namely the creation of a separate structural element that has to institutional and legal framework for environmental audit in Ukraine; adoption of a legal act, which provides the responsibility for a breach of professional ethics; problems of certification of auditors etc.

Key words: environmental auditing, environmental auditor certification, insurance environmental auditors.

УДК 349.6 : 347.51

Л.В. Мендик

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри трудового,
екологічного, земельного та
аграрного права Прикарпатського
юридичного інституту
Національного університету
«Одеська юридична академія»

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНИ ЛІСІВ

Цивільно-правова відповідальність у сфері охорони лісів обумовлюється в першу чергу наявністю складу цивільного правопорушення, на підставі якого можливе застосування даного виду відповідальності. Тому, слід спочатку охарактеризувати склад цивільного правопорушення у сфері охорони лісів (склад цивільного лісопорушення) як підстави і умови настання цивільно-правової відповідальності.

Питання цивільно-правової відповідальності за екологічні правопорушення досліджували такі українські вчені-правознавці в галузі